

עד מדינה - אופיו ומהותו

עד מדינה הוא שותף למעשה פלילי המגויס מטעם המשטרה והפרקליטות לצורך הפללתם של יתר המעורבים בו, כאשר בתמורה לעדותו הוא מקבל טובות הנאה שונות כגון: חסינות מהעמדה לדין בתיק בו הוא מעורב, גמול כספי, ניקוי שליש ועוד. בשל חשיבותו, הסכם עד המדינה נחתם לרוב עוד בשלב החקירה במשטרה והאפשרות לצרף את העד לתכנית להגנת עדים נשקלת בהתאם לחומרת האיום נגדו. לאור כך, אין להמעיט בחשיבות ההיוועצות בעורך דין פלילי לפני החתימה על ההסכם עם הרשויות, שכן אין דינן של הבטחות בעלמא כדין הבטחה בכתב עליה עומד עורך הדין במעמד חתימת ההסכם לצורך הבטחת הזכויות והאינטרסים של עד המדינה, המצוי מטבעם של דברים במצב נפשי רעוע שעשוי להשפיע על שיקול דעתו ברגע המכריע בחייו. עו"ד אסף דוק מסביר מי הוא עד מדינה, מה עומד מאחורי גיוסו, חשיבות ההיוועצות בעורך דין טרם חתימת ההסכם עד מדינה וכיצד המדינה פועלת להגן עליו בזמן עדותו ולאחריה.

מי הוא עד מדינה?

הגדרתו של עד מדינה מפורטת תחת סעיף 54א(א) לפקודת הראיות התשל"א-1971, לפיה המעיד מטעם התביעה הוא מי שהיה שותף לאותה עבירה וזאת לאחר שהובטחה לו או ניתנה לו טובת הנאה. במילים אחרות, עד מדינה הוא אדם אשר היה שותף לאירוע פלילי ומגויס מטעם המשטרה והפרקליטות למסור עדות תמורת טובות הנאה כדוגמת: מענק כספי, ויתור על העמדתו לדין פלילי בגין חלקו בפרשה, מעבר למדינה זרה והתחלת חיים חדשים בה, שינוי זהותו, המרה לסעיפי אישום פחות חמורים, הבטחת ניקוי שליש, הבטחה להמלצת חנינה ועוד. גיוסם של עבריינים כעדי מדינה מהווה קלף חזק ביותר שיש לפרקליטות ולמשטרה בהקשר של איסוף ראיות לצורך הוכחת אירועים פליליים והרשעתם של המעורבים בו. בהקשר זה, סגן ראש היחב"ל בדימוס, ניצב משנה אבי דוידוביץ' צוטט אומר לכלי תקשורת את הדברים הבאים: "מערכות האכיפה והשיפוט מתייחסות לעד המדינה כאל רע הכרחי. רע, כי זה עברין שלא יובא לדין, וזה מצב לא ראוי. הכרחי, ובל יגונה כי לפעמים כשעושים את ההסדרים הללו לא ניתן להוכיח ולא ניתן להביא עבריינים עיקריים יותר ממנו לדין, והדרך היחידה להפללתם היא דרך אותו עד מדינה".

בשל חשיבותו, הסכם עד המדינה נחתם לרוב עוד בשלב החקירה במשטרה והאפשרות לצרף את העד [לתכנית להגנת עדים](#) נשקלת בהתאם לחומרת האיום בהמשך הדרך. משכך, אין להמעיט בחשיבות שכירת שירותיו של עורך דין פלילי לפני החתימה על ההסכם עם הרשויות, שכן אין דינן של הבטחות בעלמא כדין הבטחה בכתב עליה עומד עורך הדין במעמד חתימת ההסכם לצורך הבטחת הזכויות והאינטרסים של עד המדינה, המצוי מטבעם של דברים בסיטואציה פולשנית ומבלבלת המעוררת אצלו רגשות פחד וחרדה אשר משפיעות בהכרח על שיקול דעתו ברגע העשוי להכריע את עתידו בכל רבדי החיים.

מה עומד מאחורי גיוסו של עד מדינה?

כל אדם שהפר את החוקים במדינת ישראל צריך לבוא על עונשו, אומנם במקרה דנן, הפיכת עברין לעד מדינה תתבצע כאשר טובת הציבור תוכל להתממש אך רק אם הוא יביא להעמדה לדין של עברין אחר. בכדי לממש זאת, על התביעה להיעזר בעד מדינה. בכדי להפוך לעד מדינה, על רשויות החוק לדון בכל מקרה ומקרה תוך שקלול מספר נתונים. יש לוודא כי ההסכם ייחתם לאחר מיצוי כלל אפיקי החקירה. במידה והדבר נחתם בשלבי חקירה מוקדמים, אין לשלול זאת אלא על העברין לוודא באמצעות עורך דינו כי הדבר מוצדק לאור הנסיבות. לדוגמה: אם מדובר על הגנת חיי אדם, בכדי למנוע עבריינות נוספת או במידה והחקירה תימשך ההסכם לא יהיה חיוני ושיקולים אחרים נוספים הנובעים מטובת החקירה.

בנוסף, טרם חתימת ההסכם הרשויות לוקחות בחשבון את טיב הראיות הקיימות וכמותן לצורך ביסוס הרשעתם של המעורבים בפרשה. בתיקים בהם העברין רוצה להפוך לעד מדינה אך אין ראיות נוספות התומכות בעדותו - ככלל, הרשויות לא יגייסו אותו לשורותיהן מכיוון שעדותו תיחשב לשנויה במחלוקת על רקע ניסיונו להציל עורו בלבד. בשונה מכך, ככל שעדותו של העברין נתמכת באדנים מוצקים וחיצוניים, כך

יגדל הסיכוי לגייסו מתוך מחשבה שעדותו תסייע לבסס את ההרשעה מעל כל ספק סביר. לאור כך, הראיות בהן מחזיק עד המדינה מהוות לו יתרון, שכן הן עשויות להצביע על מהימנותו - ומהימנות זה שם המשחק בכל הקשור לשאלת גיוסו של עד מדינה. יודגש, שככל שכמות הראיות והמידע הקיימים בידי העד טובים יותר, כך עליו לשקול בחיוב את ההסכם כאמור ולעמוד על דרישותיו. לשם כך, חשוב ביותר שטרם הליך החתימה על הסכם עד המדינה, החשוד או הנאשם ייועץ עם עורך דין הבקיא בפלילים ובעל ניסיון בתחום, זאת משום שלא פעם טובות הנאה כאלה ואחרות עשויות לסנוור אותו מפאת מצבו הרגיש ולהותיר אותו בהמשך הדרך תוהה לגבי זכויותיו ומה יכול היה לקבל תמורת עדותו.

מעמדו של עד המדינה ואישיותו - נתונים המשפיעים על חתימת ההסכם

במידה ומעמדו של העד הינו גבוה בארגון הפשיעה אליו משתייך, או מוגדר כמנהיג הכנופיה העבריינית, לא ייחתם עמו הסכם עד מדינה. יחד עם זאת, מי שנחשב לעבריין מרכזי בפרשה, אם כי לא העיקרי, לא תישלל האפשרות לחתום עימו על ההסכם, מתוך החשיבה כי עבריין שמעמדו אינו שולי יוכל לספק ראיות מספקות על מבצעי העבירה. הסכם עם המבצע העיקרי יתבצע במקרים חריגים וזאת לאור נתונים המצדיקים זאת כגון: איכותו של המידע, כמותו, האפשרות להעמיד לדין עבריינים מרכזיים, פענוח פרשיות חמורות להם עניין ציבורי רב ועוד. מקרים אלו מחייבים אישור מטעם פרקליט המדינה או מטעמו.

בנוסף לאמור, אישיותו של עד המדינה גם היא משחקת תפקיד בחתימת הסכם עד המדינה. דמותו של כל עבריין עשויה להיות מניפולטיבית ומפוקפקת מטבעה, אומנם רק עריכת הסכמים עם עדי מדינה מושחתים ביותר יפסלו מראש מפאת החשש שבית המשפט לא ייתן את אמונו בהם. עוד בהלכה העברית נקבע כי עדות עבריין היא עדות פסולה ואף נאמר על ידי הרמב"ם כי "הרשעים פסולין לעדות מן התורה".

על אף האמור לעיל, טרם חתימת ההסכם המשטרה והתביעה כאחד מוודאים ככל שהדבר מאפשר, את אמינותו של העד תוך שאיפה שההסכם ייחתם עם אדם עליו ניתן לסמוך. בדרך כלל, למעט מקרים חריגים, הסכם עד מדינה לא ייחתם עם אדם שהורשע בעברו בעבירה שיש בה יסוד של הטיית משפט, אי אמירת אמת כגון שיבוש הליכי משפט, בידוי ראיות או מתן עדות שקר.

מדוע ברובן של הפרשיות החמורות מגייסים עדי מדינה?

חומרת העבירה קובעת בין השאר את גיוסם של עדי מדינה, וכאשר מדובר בפרשות חמורות יותר וככל שפגיעתן בציבור רב, יישקל בחיוב השימוש בעד מדינה לשם פענוח והוכחת העבירה. לדוגמה, בחודש מרץ שנת 2014 נחתם הסכם מדינה עם הגברת שולה זקן שתעיד נגד אהוד אולמרט, ראש הממשלה לשעבר. כמו כן, במהלך אותה שונה נחתם הסכם עד מדינה בפרשת נוחי דנקנר והרצת המניות ובפרשת הרצח בבר-נוער, שם אומנם המדינה חזרה בה מן האישומים לאור היעדר מהימנותו של עד המדינה.

כאשר מדובר בעבירות שאינן מסוג פשע, לא ייכרת הסכם עד מדינה, למעט חריגים, בדרך כלל מדובר בפרשות להם אינטרס ציבורי גבוה כמו למשל במקרי שחיתות ציבורית הכוללות עבירות של מרמה והפרת אמונים.

יחד עם זאת, יש להימנע מהצפה של עדי מדינה בפרשה אחת. אומנם, במקרים בהם חתימת הסכם עם שני עבריינים ואף יותר באותה הפרשה, יצדיק זאת, הדבר ייעשה וזאת לאחר שקלול הנתונים והנסיבות ביניהם, חומרתן של העבירות הנחקרות ומורכבותן, האם ניתן להוכיח את העבירות בעדות אחת או שמא יש צורך ביותר, מהות הראיות הקיימות וריבוי הנאשמים והחשודים היכולים להיות עדי מדינה ולהיעיד בפרשה המדוברת.

האם צפויה סכנה לעד המדינה בעולם העברייני ואם כן - כיצד מדינת ישראל פועלת לשם הגנתו?

אדם שהחליט לחתום על הסכם עד מדינה מטבע הדברים מצוי בסיכון רב בעולם העברייני ובמיוחד אם שייך הוא לארגון פשיעה מוכר. ההחלטה מצידו לשתף פעולה עם רשויות האכיפה והחוק בהחלט עשויה לפגוע בביטחונו האישי. על כן, יש לבחון לעומק האם אכן קיימת יכולת ומחויבות מצד הרשויות לאבטח את העד ו/או את בני משפחתו. טרם החתימה על ההסכם, על עד המדינה להיעזר בעורך דין שיעמוד על תנאי הגנתו של העד ובני משפחתו בזמן עדויותיו בבית המשפט ולאחריהן, שכן לא פעם ביטחונם האישי הופקר על-ידי

המשטרה או הרשות להגנת עדים ובכך הביאו למותם. לאור המצב הרגשי בו נתון החשוד או המואשם, עשוי הוא לחתום על תנאים בחוזה עד מדינה שאינם מבטיחים את הגנתו בצורה המיטבית. לרוב החתימה נעשית בדוחק ובסטריס נפשי, לאחר שעות חקירה מרובות ועייפות מצטברת, ללא יעוץ משפטי מקצועי או ייעוץ מטעם עורכי דין העובדים עם המשטרה או מטעם הסיניגוריה הציבורית. מרבית עדי המדינה, מוצאים עצמם נזרקים לקרשים לאחר חתימת החוזה ולאחר שנתנו את עדותם האמינה בבית המשפט. במילים אחרות ניתן לומר, שלאחר שעדי המדינה היו תועלת עבור הפרשה הנחקרת, הם נשכחים כליל וזכויותיהם אינן מתממשות ומופרות ללא עוררין. על עבריין העומד טרם חתימת חוזה שכזה, להיוועץ באופן מיידי עם עורך דין מטעמו שיפעל למען הבטחת הזכויות והאינטרסים המגיעים לו בזמן ולאחר מתן עדותו.

הרשות להגנה על עדים

הרשות להגנת עדים הוקמה בשנת 2008 וייעודה המרכזי הוא מתן הגנה לעדים מאויימים על מנת שאלו יוכלו להעיד ללא מורא כנגד בכירים בארגוני פשיעה ובכך להביא לפגיעה משמעותית בפשיעה החמורה והמאורגנת בישראל.

החוק להגנה על עדים התשס"ט 2008 נותן תוקף למטרה זו. החוק מגדיר את תפקידי הרשות, וכן מאפשר הבנה של הסמכויות ומה באפשרות הרשות לעשות, קרי הסמכויות שהוענקו לה וכן נותן תוקף לקביעת המינוי וכהונתו של מנהל הרשות.

הרשות תפקידה לתת מענה אפקטיבי לתופעה שבה לא ניתן להעיד אנשים בעלי ידע מהותי ורלוונטי זאת משום איומים ופגיעה בשלומם של עדים באופן עקבי על ידי ארגוני פשיעה. תפקיד הרשות אינו מתמצה בהגנה על העדים במהלך המשפט בלבד אלא גם לפניו וגם אחרי שהמשפט מסתיים.

למנהל הרשות להגנת עדים שיקול הדעת, הוא שמחליט האם יש מקום לכלול עד בתכנית ואם לאו. ההערכות לגבי התאמה לתכנית ההגנה נעשות על פי שקילת קריטריונים כגון מידת הסכנה הנשקפת לעד, וכן על פי חשיבות העדות שלו והאינטרס של הציבור והחברה שקשור בהליך הפלילי בו העד אמור להעיד. הרשות להגנת עדים בודקת את ההתאמה לתכנית ההגנה גם תוך בחינת היבטים משפחתיים, פסיכולוגיים וחברתיים.

הרשות להגנת עדים נותנת מענה בכל היבטים כולל מענה מבצעי להגנה על עדים מאויימים המצויים ברמת סיכון הגבוהה ביותר להיפגע ולאור מצבם לגביהם נדרשת הגנה מרבית, תוך שימוש במגוון אמצעים אשר נועדו להביא להגנה של העד המאיים ובני משפחתו (במידת הצורך), לרבות הכנת מקומות מסתור מאובטחים בארץ או בחוץ לארץ לשם שמירתם והגנתם.

היתרונות בקיומה של הרשות להגנת עדים

א. היא מבטיחה טיפול ייחודי ומקצועי במכלול היבטים הנוגעים לנושא, תוך הקצאת תקציבים ומשאבים מתאימים למטרה זו.

ב. הרשות מסייעת בניהול ההליך הפלילי ולפתור בעיה של עדים הנרתעים מפני מתן עדות בשל חשש מאויימים על חייהם או מפגיעה בבני משפחתם.

ג. יתרון נוסף קיים בהתמקצעות של הרשות והעמקת הידע בנושא, תוך הפקת לקחים שיובילו לשיפור הטיפול במקרים עתידיים, הן על ידי הרשות והן על ידי המשטרה, לגבי עדים שהגנתם תופקד בידיה.

ד. הקמת רשות כזו תסייע בצמצום תופעות הפשיעה החמורה ובייעול המאבק נגדה ובכך תסייע בחיזוק חוסנה הלאומי-חברתי של המדינה וערכיה.

ה. הרשות מאפשרת את צמצום הנזק הכלכלי החמור שנגרם כתוצאה מהפשיעה הכלכלית הגוברת ומקושי בהבאת העבריינים לדין.

ו. הקמתה של רשות זו מהווה נדבך חשוב במלחמה בפשיעה החמורה והמאורגנת ובנזקיה.

מטרת קיומה של הרשות הינו להבטיח טיפול מקצועי ומיטבי בתחום ההגנה על עדים

ההגנה על העדים תכלול, בין היתר, ולפי הצורך בכל מקרה ומקרה, אבטחה פיזית לעד באמצעים שונים גם לאחר מתן העדות, עד אשר תחלוף הסכנה הנשקפת לו, לרבות באמצעות:

א. שינוי זהות העד.

ב. העברת העד ומשפחתו למקום מסתור בחו"ל במידת הצורך, תוך ליווי וטיפול בקשיים העשויים להתעורר בהמשך ותוך קיום שיתוף פעולה עם מדינות היעד.

ג. החמרת הענישה כנגד כל מי שיאיים על עדים או יפגע בהם.

ד. זירוז וייעול הליכי המשפט במטרה לצמצם את טווחי הזמן שבין ביצוע העבירה למתן העדות ובכך לצמצם את פרק הזמן בו חשוף העד לסכנה בניסיון למנוע את מתן עדותו.

המתווה הארגוני והתפעולי של הרשות הינו על בסיס העקרונות הבאים:

הרשות מורכבת מאנשי מקצוע בעלי הכשרה וניסיון בתחומים שונים ומגוונים כגון- אבטחה, משפט, קרימינולוגיה, ועבודה סוציאלית.

לצורך קבלת החלטות פועלת הרשות בשיתוף עם נציגים מקרב פרקליטות המדינה, משטרת ישראל, שירות בתי-הסוהר ווגורמי מודיעין.

ברשות מועסק צוות מאבטחים ייעודי המאבטח לפי הצורך את העדים המאויימים המשתתפים בתכנית. נקבע כי חלק מהמאבטחים יועסקו על בסיס קבוע וחלקם יועסקו במשימות נדרשות, לפי הצורך, לאחר קבלת הכשרה מתאימה.

בנוסף משטרת ישראל תוסיף להגן על עדים מאויימים שלא נכללים בתכנית להגנת עדים, בהתאם לנהלים ובאמצעות שוטרים שקיבלו הכשרה מיוחדת לשם ביצוע משימה זו.

עוד נקבע כי ישופרו תנאי הכליאה וההחזקה של עדים שהם עצורים או אסירים טעוני הגנה המאויימים בעקבות שיתוף הפעולה שלהם עם הרשויות.

הצטרפות לרשות להגנה על עדים

לא כל עד מדינה זוכה להצטרף לתוכנית להגנה על עדים. ראש הרשות הוא בעל הסמכות להחליט מי מעדי המדינה זקוק להגנת הרשות ואנשיה, זאת בהתאם לאינטרס הציבורי ורמת האיום של עד המדינה ויכולתה של משטרת ישראל להגן עליו בעצמה ללא צורך בהתערבות הרשות.

בתוך כך, לרשות להגנת עדים יכולות מרחיקות לכת לשם הגנה על עדי מדינה שבאחריותה, לרבות אלה:

לשנות שם של עד מדינה.

לשנות זהות של עד מדינה (כולל מספר ת"ז).

לשנות את חזותו של העד (כולל ניתוח פלסטי).

להעביר את העד ומשפחתו למדינה קולטת בחו"ל.

מתן אישורי שהייה (ויזה) למגורים בחו"ל.

אודות הליקויים בהתנהלותה של הרשות להגנת עדים

חמש קטנות
חדש ברטל

עם עו"ד אסף דוק, מומחה בייצוג עדי מדינה | בעקבות היסול אבנר מאיו בתל-אביב

- האם היסול אתמול מעיד על הפקרות של הרשות להגנת עדים? יש ליקויים והרשות לא תמיד מקיימת את המטרה שלשמה היא הוקמה. לכן הרבה עדים פורשים והאבטחה לפעמים עוברת למשטרה שעסוקה יותר במשימות השוטפות שלה.**
- ממה הליקויים הללו נובעים? יש חוסר ארגון משוע, והטיפול בעדי המדינה מתפצל בין משטרת ישראל, הפרקליטות והמשרד לביטחון פנים. צריך לעשות סדר. צריך גוף אחד שיהיה בר סמכא.**
- איך זה שיש עדים בתוכנית שלא מקבלים הגנה פיזית? "זה תלוי ברמת האיום ולכל רמה נקבעת דרגת האבטחה. אבל יש מצבים של אנשים שסיימו להעיד ובגלל טיפול לקוי ואיטי הם נושרים מהתוכנית ומופקרים ללא מיגון."**
- בשבוע שעבר נרצחה אשתו לשעבר של עד מדינה לעיני ילדיה בבאר-שבע. אין הגנה על המשפחות? "קודם כל, יכול להיות שאותו אדם לא היה בתוכנית. ברגע שהוא בכלא אז אין הגנה. אם הוא כן בתוכנית אז היו צריכים להגן על משפחתו."**
- מה ההשלכות של היסול כזה? "אין ספק שזה יקשה על גיוס עדי מדינה בעתיד. מדובר באנשים שהיו חלק מארגון פשיעה. עדי מדינה שאני מייצג מביעים לא פעם את החשש שלהם."**

היסול אתמול בתל-אביב

עו"ד אסף דוק

כלל ברזל - היוועץ בעורך דין פלילי טרם חתימת הסכם עד מדינה

ככלל, חתימה על הסכם עד מדינה תיעשה בהתאם לחומרת הפרשייה הפלילית והאינטרס הציבורי בה, כמו גם בדברים נוספים כגון: כמות הראיות הקבילות ואיכותן ומידת מרכזיותו של החשוד או הנאשם בפרשה. כשהדבר יהיה נחוץ למשטרה ולפרקליטות, הללו יפעילו עליך לחצים כבירים כאשר תהיה נתון מטבע הדברים במצב נפשי רעוע שישפיע בהכרח על שיקול דעתך ברגע העשוי להכריע את עתידך בכל רבדי החיים. ההחלטה לחתום על הסכם עד מדינה ולהצטרף לתוכנית להגנה על עדים היא החלטה הרת גורל ובעלת משמעות רבות. לא בכדי מחויבות רשויות החוק לאפשר לחשוד להיוועץ בעורך דין פלילי טרם חתימתו על הסכם עד מדינה.

חתימת חוזה משמעותי מעין זה, חשוב שיתבצע עם הליווי המקצועי הנכון ולאחר שוודאת עם עורך דינך שזכויותיך תהיינה מוגנות גם לאחר מתן העדות. יש לזכור כי לאחר החתימה - אין דרך חזרה, לכן יש להימנע מהחלטות חפזות ורגעיות הנובעות מעומס נפשי ופיזי כאחד. במידה והנך מעוניין להפוך לעד מדינה, תממש את זכותך להיוועץ עם עורך דין פלילי, התעלם מהלחצים סביבך ופעל בשיקול דעת לאחר קבלת הכוונה מקצועית ואמינה.

משרדנו מייצג מזה תקופה ארוכה עדי מדינה בפרשות החמורות והסבוכות ביותר בעולם הפשע הישראלי ושומר נאמנה על הזכויות והאינטרסים שלהם תוך לחימה עיקשת, רציפה ובלתי מתפשרת במנגנונים השונים עד לכיבוש היעד לשביעות רצונם. במידה והנך זקוק לליווי וייצוג משפטי בתחום, באפשרותך ליצור עימנו קשר בטלפון **052-6885006** או באמצעות [הטופס המקוון באתר](#), ונשמח לסייע ולהציע לך מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדך. סודיות מלאה מובטחת.

{*:fast_contact}